

Lietuva ir Maskva: politines tapatybes kūrusi respublikos ir tironijos antitezė

Doc. dr. **DARIUS KUOLYS**

(LLTI Senosios literatūros skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas)

Lietuvos politinė tapatybė ne vieną amžių buvo kuriama kaip priešprieša Maskvos pasauliui: Maskva Lietuvos kultūroje buvo tas „kitas“, padėjęs konstruoti Lietuvos savi-vaizdį. Antra vertus, senoji Lietuva, Maskvoje kurtas jos vaizdiny veikė Maskvos politinės tapatybės formavimąsi.

Jau XVI a. pradžioje Lietuvos ir Maskvos kilmės mituose bei istoriniuose pasakojimuose išryškėja kilmingųjų kartu su valdovu valdomo laisvo krašto, iš Romos Lietuvon perkeltos laisvos respublikos ir vienvaldės patvaldžio viešpatystės, iš Romos ir Konstantinopolio Maskvon perkeltos pasaulinės imperijos antitezė. Antrojoje XVI a. pusėje šią antitezę išplėtoja LDK istorinė proza, herojinė poezija, epistolika, publicistika. Kaip tik tuo metu Lietuvos literatūra sukuria Maskvos didžiojo kunigaikščio kaip jokios teisės ir žmoniškumo nepaisančio tirono, barbaro paveikslą, maskvėnų tautos kaip tamsių ir paklusnių vergų, barbarų vaizdinį. Pati Lietuva Maskvos didžiojo kunigaikščio Jono Žiauriojo laiškuose iškyla kaip anarchiška, nuo Dievo tvarkos nutolusi, teisės egzistuoti neturinti šalis.

Aleksandro Gvagninio *Europos Sarmatijos aprašyme*, Andriaus Rimšos *Dešimtmečiame pasakojime*, Pranciškaus Graausko *Žygyje prieš Maskvą*, Jono Radvano *Radviliadoje*,

Elijaus Piligrimovijaus *Pasiuntinybėje ir glaustame ginčo su Maskva aprašyme* bei kituose kūriniuose brėžta laisvos, humaniškos Lietuvos ir despotiškos, barbariškos Maskvos civilizacinė priešprieša išlieka LDK kultūroje iki XVIII a. pabaigos. Ji itin aiškiai Alberto Kojalavičiaus-Vijūko darbuose, Baro konfederacijos, Ketverių metų seimo, 1794 m. sukilimo tekstuose. Sykiu XVII a. literatūroje ima ryškėti ir Maskvos kaip galimo sąjungininko, net galimos sąjunginės valstybės dalies, vaizdiny. XVIII a. proginėje LDK literatūroje, memuaristikoje Rusija ir jos valdovai taip pat pradedami vaizduoti kaip Lietuvos, Abiejų Tautų Respublikos piliečių teisių ir laisvių gynėjai, tvarkos tėvynėje užtikrintojai. Imperatoriai Petras I, Kotryna II aukštinti kaip tobuli viešpačiai.

Tokį dvilypį Maskvos ir Rusijos vaizdinį iš LDK raštijos perima XIX a. literatūra. Civilizacinę Lietuvos ir Maskvos skirtį savo tekstuose akcentuoja Kojalavičiumi sekę Simonas Daukantas, Antanas Baranauskas, 1863 m. sukilėliai. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės aprašyme* ją išryškina Mikalojus Akelaitis, *Tėvynės varpuose* ir satyrose – Vincas Kudirka.

Seminarą rengia
Lietuvių literatūros
ir tautosakos instituto
Senosios literatūros
skyrius

Seminaras vyks LLTI II aukšto salėje
ir bus transliuojamas per ZOOM platformą.
Prisijungimo duomenys skelbiami
LLTI interneto svetainėje:
<http://www.llti.lt/lt/renginiai/>

LIETUVIŲ
LITERATŪROS
IR TAUTOSAKOS
INSTITUTAS